

بررسی جاذبه‌های گردشگری فرهنگی – تاریخی روستای قهرود

سروش فتحی^۱

استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، گروه علوم اجتماعی، گرمسار، ایران

مهدی مختارپور

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۰۶/۱۶

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۰۴/۰۸

چکیده

امروزه صنعت گردشگری در دنیا یکی از منابع مهم درآمد و در عین حال از عوامل موثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست و به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان حائز اهمیت ویژه‌ای است. امروزه با روند رو به رشد مهاجرت از روستاها به شهرهای بزرگ و خالی شدن روز افزون روستاها از سکنه در مناطق مختلف کشور رو به رو هستیم. روستائیان به امید یافتن شغل و معاش بهتر راهی شهرها می‌شوند و درون شهرهای بزرگ و کوچک و یا حاشیه شهرهای بزرگ ساکن می‌شوند که خود مسائل مختلف و متعددی پیرامون حاشیه نشینی در اطراف شهرها پدید می‌آورد. به نظر می‌رسد یکی از راه‌های احیای مناطق روستایی و ابقای جمعیت در آنها توسعه گردشگری در این مناطق باشد. در این تحقیق گردشگری روستایی در مورد روستای قهرود از توابع کاشان در استان اصفهان مد نظر قرار دارد. نوع بررسی گردشگری در این تحقیق گردشگری فرهنگی است که هدف از آن دیدار از مراسم، خصوصیات، شعایر و نمودهای فرهنگی و تاریخی جامعه میزبان می‌باشد.

واژگان کلیدی: گردشگری، روستا، فرهنگ، قهرود

مقدمه

امروزه صنعت گردشگری در دنیا یکی از منابع مهم درآمد و در عین حال از عوامل موثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست و به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان حائز اهمیت ویژه‌ای است. واژه گردشگری از دو بخش ترکیب یافته است، تور به معنای شعر، گشت، مسافرت، سیاحت، پسوندی که اشاره به مکتب یا اندیشه‌ای فلسفی، مذهبی، سیاسی، ادبی و غیره دارد. بنابراین گردشگری یعنی مکتبی که باب فکری آن سیاحت و گردشگری است (آکسفورد، ۱۹۸۹). در فرهنگ لغات فارسی، گردشگری را چنین تعریف کرده‌اند. در اقطار عالم سفر کردن و شناخت؛ مسافرت برای تفریح و سرگرمی و سفری که در آن مسافر به مقصدی می‌رود و سپس به محل سکونت خود باز می‌گردد (الوافی و دهدشتی، ۱۳۷۳: ۱۱).

صنعت گردشگری اهدافی فراتر از توسعه اقتصادی و سیاسی را پی می‌گیرد. گردشگری در مقیاس ملی و منطقه‌ای بهترین وسیله برای پرورش هویت ملی انسان، دوستی و همبستگی ملی و در مقیاس ماکرو و بین‌المللی بهترین وسیله برای تکامل فرهنگی، گفتگوی تمدن‌ها، دوستی ملل و صلح جهانی به شمار می‌رود. مدیریت برنامه‌ریزی و آینده‌نگری از جمله مواردی است که می‌تواند جامعه را به سمت اهداف متعالی و هدفمند سوق دهد. صنعت گردشگری هم در بعد بیرونی و از بعد درونی حائز اهمیت می‌باشد. اینکه مردم یک کشور جهت بازدید، سیاحت، تفریح و احيانا تحقیق و تعلم به کشورهای دیگر مسافرت کنند از بعد اقتصادی برای کشور مقصد بسیار با اهمیت می‌باشد. صرف منابع مالی در کشور مقصد با برنامه‌ریزی‌های صحیح و مناسب سبب رشد و توسعه اقتصادی خواهد شد. اما با تمام این تفاسیر گردشگری درون کشور نیز بسیار مهم جلوه می‌نماید زیرا با مدیریت متناسب و جلب توجه گردشگران به نواحی مختلف کشور باعث رونق اقتصادی و فرهنگی برای مناطق مختلف کشور می‌شود که این امر نیز در نهایت منجر به توسعه توان اقتصادی در سطح ملی می‌شود. بنابراین، با در نظر گرفتن مفهوم وسیع گردشگری و ابعاد مختلف فضایی آن می‌توان حوزه برنامه‌ریزی گردشگری را به سه سطح عمده تقسیم کرد:

الف- سطح محلی (شهرها، شهرکها و روستاها)

ب- سطح منطقه‌ای (استان، منطقه، شهرستان)

پ- سطح ملی (کشور)

بدیهی است، که برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری در سه سطح یاد شده، به همکاری و هماهنگی نهادهای مختلف برنامه‌ریزی در سطوح و بخشهای مختلف نیاز دارد. در این میان نقش برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است (اقتباس از لومسدن ۱۹۹۷، ۶-۷). گردشگری در سطح محلی یا گردشگری روستایی امروزه یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری محسوب می‌شود. بر اساس گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) در ایالات متحده آمریکا در سال ۱۹۹۲ بیشتر از ۷۰ درصد جمعیت از انواع تفریحات روستایی برخوردار گردیده‌اند (شارپلی، ۱۳۸۰، ۵). این در حالی است که گردشگری روستایی یک روند دو سویه اقتصادی را در نواحی روستایی رقم می‌زند که می‌توان دربر گیرنده یک رشد اقتصادی و تنوع فعالیت‌ها از یک سو و همچنین ایجاد اشتغال

و درآمدزایی برای ساکنان روستایی از دیگر سو باشد. گردشگری روستایی مازاد نیروی انسانی را در روستا جذب نموده و همراه با آن می‌تواند یکی از فرصت‌های شکل‌گیری توسعه همه‌جانبه روستایی محسوب شود (سقایی، ۱۳۸۲، ص ۲). گردشگری روستایی با قرارگرفتن در دو سوی یک جریان گردشگری از یک سو نشان دهنده گردشگری با ویژگی‌هایی همچون انعطاف‌پذیری، ترکیب و سفارش محصولات گردشگری برای نیازهای انفرادی مصرف‌کننده (Sehofild, 1996, 334) و از دیگر سو با توجه به ارزش‌ها و اثرات ناشی از این گونه گردشگری رویکردی مطرح در کنار دیگر گزینه‌های توسعه همه‌جانبه فضاهای روستایی محسوب می‌گردد که می‌تواند در حمایت از سیاست‌های کشاورزی و حفظ محیط‌زیست ایفای نقش کند (جوان، ۱۳۸۲). در این تحقیق گردشگری روستایی در مورد روستای قهرود از توابع کاشان در استان اصفهان مد نظر قرار دارد. نوع بررسی گردشگری در این تحقیق گردشگری فرهنگی است که هدف از آن دیدار از مراسم، خصوصیات، شعایر و نمودهای فرهنگی و تاریخی جامعه میزبان می‌باشد.

از آنجا که گردشگری فعالیتی مثبت در جهت خودشناسی است و خواست عمیق انسان برای شناخت دیگران به صورت دو جانبه از این فرآیند میسر می‌شود، بنابراین اگر بخواهیم خودمان را بشناسیم و به عبارتی تمایل به دیدن، شنیدن، و درک همه پدیده‌های جالب در دنیا داشته باشیم گردشگری مسیری هموار به نظر می‌آید (میکن، ۱۹۷۷). امروزه با روند رو به رشد مهاجرت از روستاها به شهرهای بزرگ و خالی شدن روز افزون روستاها از سکنه در مناطق مختلف کشور رو به رو هستیم. روستائیان به امید یافتن شغل و معاش بهتر راهی شهرها می‌شوند و درون شهرهای بزرگ و کوچک و یا حاشیه شهرهای بزرگ ساکن می‌شوند که خود مسائل مختلف و متعددی پیرامون حاشیه نشینی در اطراف شهرها پدید می‌آورد. به نظر می‌رسد یکی از راه‌های احیای مناطق روستایی و ابقای جمعیت در آنها توسعه گردشگری در این مناطق باشد. بنابراین امروزه کشور ما به طراحی و اجرای برنامه‌های مختلف و متعدد برای جذب گردشگر داخلی و خارجی برای آشنایی هر چه بیشتر با فرهنگ، تاریخ، شیوه زندگی و روحیات ایرانیان نیازمند است. نتیجتاً در امر اجرای اینگونه برنامه‌ها باید دولت و همراهان دولت یعنی دفاتر خدمات مسافرتی با ایجاد برنامه‌های هماهنگ، تعامل با دست‌اندرکاران تورگردانی، حضور هر چه بیشتر بخش خصوصی را تقویت و برنامه‌ریزی کنند تا نیاز مردم برآورده شود و چرخ اقتصادی کشور و صنعت گردشگری با فرهنگ سازی صحیح، علی‌الخصوص توسط رسانه‌ها و اطلاع‌رسانی قوی قوت گیرد. مسیرهای سفر به تعداد بیشتری طراحی و با توجه به ذائقه گردشگران و علاقمندان صورت پذیرد تا گردشگران بتوانند به راحتی هر چه تمام‌تر انتخاب و تصمیم‌گیری کنند تا سفرهای همگانی واقعاً همگانی و برای همه یک برنامه مدون و همیشگی شود که در این مورد می‌توان گفت که حتی به گردشگری پایدار توسعه آن نیز کمک می‌گردد (مریم مرادی، مرجان فیاضی - مدیریت گردشگری - انتشارات به نشر ۱۳۷۵)

تعاریف گردشگری از دیدگاه صاحب‌نظران

میکن (۱۹۷۷): خواست عمیق انسان برای شناخت دیگران به صورت دو جانبه. همان گونه که ممکن است بخواهیم خودمان را بشناسیم به عبارتی تمایل به دیدن، شنیدن، و درک همه پدیده‌های جالب در دنیا که در توضیح این نظریه می‌توان گفت که گردشگری فعالیتی مثبت در جهت خودشناسی است.

جعفری (۱۹۷۷): مطالعه انسان دور از محل سکونت معمولی‌اش و بررسی تأثیری که این صنعت بر محیط‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و فیزیکی میزبان می‌گذارد. این تعریف بر ماهیت انسانی و چند بعدی گردشگری تمرکز دارد.

ماتیسون و وال (۱۹۸۲): پدیده‌ای چند وجهی که به بررسی جابجایی (حرکت) انسان به سمت مقصدی غیر از محل سکونت معمولی‌اش و اقامت وی در آنجا می‌پردازد که این دیدگاه دیدگاهی مفید اما بسیار وسیع است.

پیرس (۱۹۸۲): گردشگری را می‌توان همچون یک آلیاژ یا ترکیب صنعتی تعریف کرد که از حرکت و جابجایی مردم و اقامتشان در مقاصد مختلفی غیر از محل سکونتشان نشأت می‌گیرد. گردشگری اساساً پدیده‌ای است که در اوقات فراغت شکل می‌گیرد که این تعریف تعریفی اثربخش است اما توجهی به آثار گردشگری ندارد.

هولدن (۲۰۰۰): گردشگری را فعالیتی اجتماعی توصیف می‌کند که در برگیرنده رفتار انسانی، استفاده از منابع، تعامل با دیگران، اقتصاد و محیط است. این تعریف را می‌توان شکلی از توسعه مفهومی این واژه در استفاده از منابع طبیعی و تعامل با محیط دانست.

مورفی (۱۹۸۵): گردشگری به مسافت افراد غیرساکن به نواحی مقصد گفته می‌شود، البته مادام که اقامت آنها در یک مقصد آنقدر طولانی نشود که مقیم آنجا محسوب شوند. گردشگری ترکیبی از تفریح و تجارت است این تعریف بر هدف مسافرت تمرکز دارد.

یوری (۱۹۹۰): چرا و چگونه برای دوره‌های کوتاه مدت، مردم محل سکونت و کار خود را ترک می‌کنند؟ علت آن مصرف کالاها و خدماتی است که به نوعی غیرضروری‌اند آنها مصرف‌کننده لذتها و تجاربی هستند که متفاوت از زندگی معمولی‌شان است. این تعریف بر مصرف به عنوان بخشی از تجربه پست مدرن تمرکز دارد.

رایان (۱۹۹۱): اساساً گردشگری تجربه مکان‌هاست. محصول گردشگری صرفاً مقصد گردشگر نیست، بلکه کسب تجربه از مکان و آنچه در آنجا اتفاق می‌افتد است. گردشگری مجموعه‌ای از تعاملات درونی و بیرونی است این دیدگاه دیدگاهی انسانی و تجربی درباره گردشگری است که هم به میزبان و هم مهمان توجه دارد.

میدلتون (۱۹۹۸): اگرچه مسافرت و گردشگری یک صنعت توصیف می‌شود، بهتر است آن را به عنوان یک بازار کل درک کنیم که مجموعه‌ای از تقاضای مصرفی ملاقات‌کنندگان را با دامنه‌ای گسترده از محصولات برآورده می‌کند این تعریف گردشگری را نوعی تجارب و گردشگر را نوعی مشتری می‌داند.

مورگن روت: گردشگری عبارت است از مسافرت اشخاصی که به طور موقت از محل سکونت خود دور می‌شوند تا نیازهای حیاتی، فرهنگی و شخصی خود را به شکل مصرف‌کننده کالاها و خدمات اقتصادی و فرهنگی برآورده کنند که این تعریف بیشتر به نقش مصرف‌کنندگی گردشگر تکیه می‌کند.

مبانی نظری

تعریف واژگان

۱- گردشگری: واژه گردشگری از دو بخش ترکیب یافته است: تور به معنای شعر، گشت، مسافرت، سیاحت، پسوندی که اشاره به مکتب یا اندیشه‌ای فلسفی، مذهبی، سیاسی، ادبی و غیره دارد. بنابراین گردشگری یعنی مکتبی که با به فکری آن سیاحت و گردشگری است (آکسفورد، ۱۹۸۹). در فرهنگ لغات فارسی، گردشگری را چنین تعریف کرده‌اند. در اقطار عالم سفر کردن و شناخت؛ مسافرت برای تفریح و سرگرمی و سفری که در آن مسافر به مقصدی می‌رود و سپس به محل سکونت خود باز می‌گردد (الوافی و دهدشتی، ۱۳۷۳: ۱۱).

۲- گردشگر: در فرهنگ و بستر، گردشگر به کسی اطلاق می‌شود که برای سرگرمی و تفریح یا به قصد امور فرهنگی سفر کند در فرهنگ‌های لغت فارسی این عبارات در وصف گردشگر آمده است. جهان گردنده ما آن که در اقطار عالم بسیار سفر کند، سیاح کسی که در شهرها و کشورهای دیگر سیاحت کند و جهان نورد. چادویک نیز می‌گوید گردشگر کسی است که برای یک دوره ۲۴ ساعته یا بیشتر به کشوری غیر از محل اقامت خود مسافرت کند (۱۹۹۴: ۶۳). سازمان جهانی گردشگری در تعریفی کامل‌تر، گردشگر را چنین توصیف کرده است (گی: ۱۳۷۷. ۲۰۵). کسی که برای مدت زمانی، دست کم یک شب و کمتر از یک سال به کشوری غیر از وطن یا محل سکونت معمولی خود مسافرت کند و هدف او کار کردن و کسب درآمد نیست.

۳- اوقات فراغت: فرهنگ لغت آکسفورد، اوقات فراغت را زمانهایی معرفی می‌کند که فرد مشغول کار یا انجام دادن سایر وظایف خود نباشد (۱۳۸۹: ۷۱۳). اوقات فراغت یعنی آن بخشی از زمان بیداری که انسان از تعهدات شغلی و کار مولد آزاد است و به طور دلخواه به استراحت، ترمیم قوا و رفع خستگی جسمی و روحی می‌پردازد. فراغت به معنای رها شدن از همه قیدها و برنامه‌های روزانه و جدا کردن ذهن از درگیری‌های جاری زندگی است، به عبارتی فراغت به معنای بازگشت کامل به خویشتن خویش است.

ویژگی‌های گردشگری

بورکارت و مدلیک برای روشن شدن مفهوم گردشگری و تمایز بین گردشگری و سایر سفرها پنج ویژگی برای آن معرفی می‌کرده‌اند.

- ۱- سفر از محل زندگی و اقامت به مقصد یا مقاصد مختلف
- ۲- هر شکلی از گردشگری شامل دو عنصر اساسی است: اول رفتن به مسافرت و دوم اقامت در مقصد
- ۳- گردشگر باید به مکانی غیر از محل سکونت معمولی‌اش مسافرت و در آنجا اقامت کند و طی مدت سکونت در مقصد، برخلاف ساکنان همیشگی، مشغول به کار نشود بلکه به فعالیت‌های دیگری بپردازد.

۴- سفر گردشگر موقتی و کوتاه مدت است و او با این قصد به سفر می‌رود که پس از چند روز یا چند هفته با حداکثر چند ماه به محل سکونت خود بازگردد.

۵- هدف گردشگر از سفر به یک مقصد اقامت دائم یا اشتغال نیست.

رویکردهای گردشگری

مک اینتاش، گلدفر و میچی (۱۹۹۵) فهرستی از رویکردهای مطالعه تحلیل و تفسیر گردشگری و مسافرت را ارائه کردند که خلاصه‌ای از آن عبارت است از (اقتباس از لومسدن ۱۹۹۷، ۶-۷):

- **رویکرد سازمانی:** این رویکرد به مطالعه تولیدات صنعت گردشگری و چگونگی بازاریابی آن می‌پردازد.
- **رویکرد تاریخی:** بر روند تکامل صنعت گردشگری، نوآوری‌ها و افت و خیزهای آن در ادوار گذشته تاکید دارد.
- **رویکرد مدیریتی:** به بررسی روند مدیریت سازمان‌های گردشگری در جهت پاسخگویی به الگوهای متغیر تقاضا در جامعه می‌پردازد.
- **رویکرد اقتصادی:** دیدگاهی اقتصادی درباره عوامل مختلف عرضه و تقاضاست که میزان اشتغال و توازن پرداخت‌ها و نیز چگونگی دستیابی به توسعه و بازده اقتصادی را بررسی می‌کند.
- **رویکرد اجتماعی:** در این رویکرد رفتارهای اجتماعی گردشگران، الگوهای مشارکت و تاثیر آن بر جامعه مدنظر قرار می‌گیرد.
- **رویکرد جغرافیایی:** این رویکرد مسائل مربوط به تاثیرات محیطی و فضاها را در گردشگری را در دامنه‌ای وسیع بررسی می‌کند.
- **رویکرد میان رشته‌ای:** در این رویکرد، علمی چون استان‌شناسی، روان‌شناسی و علوم سیاسی به عنوان عاملی در درک فرهنگ و دیگر ابعاد اجتماعی گردشگری بررسی می‌شوند.
- **رویکرد سیستمی:** این رویکرد، گردشگری را به عنوان مجموعه‌ای از عناصر و بخش‌های مرتبط به هم می‌داند که به عنوان یک کل واحد در جهت تحقق اهدافی خاص حرکت می‌کند.

گردشگری به مثابه یک سیستم

گان توصیه می‌کند که گردشگری باید به مثابه یک سیستم تحلیل و تفسیر شود و هر بخش آن مرتبط با سایر بخش‌هاست هیچ مدیر یا مالکی در سیستم گردشگری کنترل کامل بر سرنوشت کاری خود ندارد (گان ۲۰۰۲: ۱۸). بنابراین برای هر مدیری که در این سیستم فعالیت می‌کند درک پیچیدگی و کلیت گردشگری و پرهیز از جزء نگری ضروری است. اصولاً ماموریت رویکرد سیستمی این است که اجازه می‌دهد وضع پیچیده زندگی واقعی را در مدل‌های ساده‌ای ببینیم که نشان‌دهنده پیوندهای مختلف بین عناصر درون سیستم است. نکات کلیدی که از دیدگاه کل‌گرایانه و مدل سیستمی به گردشگری باید مورد توجه قرار گیرند، عبارتند از (گان ۲۰۰۲: ۱۲-۸):

۱- گردشگری مختص یک رشته علمی نیست، بلکه پدیده‌ای میان رشته‌ای است.

۲- عرضه و تقاضا دو منشأ و خاستگاه گردشگری است.

- ۳- بعد تقاضا شامل مسافران با علایق، توانمندیها و خواسته‌های مختلف می‌شود.
- ۴- بعد عرضه شامل منابع و امکانات فیزیکی و برنامه‌های خدمات‌رسانی به گردشگران است.
- ۵- گردشگری ابعاد مختلف جغرافیایی، اقتصادی، محیطی، اجتماعی و سیاسی دارد.
- ۶- گردشگری یک صنعت واحد نیست، بلکه همانند تجارت از عناصر مختلف تشکیل شده است.

توسعه پایدار گردشگری

کمیسیون توسعه اقتصادی (DECW)، توسعه پایدار از توسعه‌ای می‌داند که ضمن برآورده ساختن نیازهای کنونی، لطمه‌ای هم به منابع مورد نیاز نسل‌های آینده وارد نسازد. برامول و لین در تکمیل تعریف ذکر شده، توسعه پایدار گردشگری را در گرو انجام طرح‌هایی می‌دانند که ضمن اجرای آنها، احیای دراز مدت محیط طبیعی و منابع انسانی در فعالیت‌های گردشگری تحقق پیدا کند. سازمان تجارت جهانی (WTO) توسعه پایدار گردشگری را شامل حفظ کیفیت زندگی برای جامعه میزبان، رضایت گردشگران، حفظ محیط زیست و منابع انسانی و اجتماعی مورد استفاده در فرآیند گردشگری می‌داند. بر پایه تمامی گروه‌های ذینفع نوعی هماهنگی بوجود می‌آید و کیفیت مطلوب زندگی همه‌ی گروه‌ها، به طور مستمر تامین می‌شود.

اهداف اصلی گردشگری پایدار عبارت است از:

الف- بهبود کیفیت زندگی جامعه میزبان

ب- تامین تجارب کیفی برای جهانگردان

پ- حفظ کیفیت محیط زیست.

به طور خلاصه می‌توان توسعه پایدار گردشگری را چنین تعریف کرد:

توسعه پایدار گردشگری عبارت است، از استفاده بهینه از منابع طبیعی و فرهنگی کشور در جهت تامین نیازهای نسل‌های کنونی و آینده به نحوی که ضمن حفظ یکپارچگی و هویت فرهنگی، سلامت محیط زیست و تعادل اقتصادی بتوان رفاه و آسایش مردمان کشور و میهمانان آنان را به صورت متعادل و پایدار تامین کرد. براساس این تعریف، هر گونه برنامه‌ریزی در زمینه گردشگری بدون توجه و حفاظت محیط طبیعی و اجتماعی، تعادل اقتصادی و حقوق جامعه میزبان با میهمان مغایر با اهداف نهایی گردشگری یعنی توسعه رفاه و عدالت اجتماعی و اعتدالی کیفیت زندگی است. به منظور تحقیقی پایدار گردشگری، همکاری و هماهنگی نیروهای ذی‌نفوذ مختلف از جمله بخش عمومی، بخش خصوصی، جامعه میزبان، گردشگران و نهادهای بین‌المللی ضروری است. یکی از مفاهیم کلیدی در تامین توسعه پایدار گردشگری (ظرفیت‌پذیری) است که حد و مرز و میزان استفاده بهینه از منابع گردشگری آن به عنوان منابع کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مثل امکانات و دسترسی، نوع تسهیلات، میزان هزینه‌ها، نوع گرایشها، نحوه مدیریت و مانند آن بستگی دارد. بنابراین، ظرفیت گردشگری هم دارای ابعاد محیطی و هم اقتصادی، اجتماعی است و می‌توان آن را به طور خلاصه و ساده به صورت زیر تعریف کرد. ظرفیت گردشگری،

معرف کلی حدود میزان استفاده از یک گردشگاه در زمانی معین و افزایش آن تا سطحی معین است، بدون آن که آسیب و زیانی به محیط یا کیفیت تجربه گردشگری وارد شود.

قلمرو و برنامه‌ریزی گردشگری

در نظام‌های پیشرفته برنامه‌ریزی کالبدی- فضایی در جهان، موضع گردشگری و برنامه‌ریزی برای آن یکی از محورهای اساسی آسایش و سرزمین منطقه‌ای و شهری محسوب می‌شود. «برخی از کشورها مثل کانادا، ایالات متحده آمریکا و استرالیا که منابع گردشگاهی وسیع و سابقه‌ای بیشتر در برنامه‌ریزی مدیریت تفرج دارند، مطالعات و اقدامات زیادی در زمینه برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری و ایجاد نظام سلسله مراتبی (محلی، منطقه‌ای، ملی) انجام شده است. مثلاً در ایالات متحده آمریکا در سال ۱۹۲۶ «قانون ایجاد مراکز گردشگری عمومی» و در سال ۱۹۵۸ «قانون مطالعه منابع تفرجی آمریکای» به تصویب رسید، که براساس آن سیاستهای ملی برای تامین نیازهای گردشگری مردم برای سالهای آتی تدوین گردید. همچنین، در سال ۱۹۷۹ وزارت کشور آمریکا با مشارکت سازمان ملی پارکها، گردشگاه‌ها، یک طرح مطالعاتی برای سازماندهی تفرج و گردشگری در دهه ۱۹۸۰ تهیه کرد که در اهداف نهایی آن چنین اعلام شده است:

نیازهای عمومی تحقیقاتی برای گردشگری در دهه ۱۹۸۰، تهیه گزارش دقیق از ارتباط گردش و تفرج با سلامت جسمانی، ذهنی، روانی اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و رفاه افراد جامعه در خانه، محله، شهر، ایالت و جامعه خواهد بود. با نگاهی به مطالعات و تجارب جهانی، چنین استنباط می‌شود، که در حال حاضر سه گرایش عمده در زمینه برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری وجود دارد:

(الف) ضرورت تحقیق و آینده نگری درباره گذران فراغت و گردشگری

(ب) تاکید بر نقش عمومی گردشگری و ارزش‌های کیفی و انسانی آن

(پ) تاکید بر گسترش فضاهای باز طبیعی و نیمه طبیعی

برنامه‌ریزی گردشگری با توجه به محتوا و اهداف عام گردشگری، دانش میان رشته‌ای است، که به همکاری نزدیک میان بخش‌های مختلف برنامه‌ریزی مدیریت، به ویژه بخش‌های اقتصادی، محیط زیست و فرهنگی نیاز دارد. از طرف دیگر، در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی در نظر گرفته شود. به طوری که، تجارب کشورهای مختلف و توصیه‌های سازمان جهانی جهانگردی نشان می‌دهد، برنامه‌ریزی گردشگری می‌بایست در دو سطح یعنی سطح کلان و سطح محلی انجام شود. در برنامه‌ریزی جهانگردی در مقیاس کلان و بسیار گسترده به طور معمول از عناوین برنامه جامع یا برنامه کلان استفاده می‌شود. به نظر سازمان جهانی جهانگردی، برنامه جامع بیانگر یک برنامه راهبردی (استراتژیک) است، که در آن همه جنبه‌های توسعه جهانگردی مورد توجه قرار می‌گیرد. مثل منابع انسانی، اثرات گردشگری بر محیط زیست، اثراتی که این پدیده بر جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه می‌گذارد. در برنامه راهبردی برای دوره‌های بلندمدت تصمیم گرفته می‌شود.

تیپولوژی توریسم

۱- گردشگری انبوه و گردشگری بدیل یا آلترناتیو

گردشگری انبوه عبارت است از گردشگری تجاری معمولی که در سطح گسترده‌ای در سراسر جهان وجود دارد این قبیل فعالیت‌های توریستی به وسیله شرکت‌های بزرگ توریستی ساماندهی می‌شود و بازارهای خاص خود را دارد که معمولاً در نواحی مختلف توریستی جهان متمرکز است. گردشگری آلترناتیو- در این نوع گردشگری جهان‌گردان در جستجوی اصالت تازگی و تنوع در محل‌های مورد بازدید هستند. هدف از این نوع گردشگری جایگزین کردن روش‌های نوین در گردشگری به جای روش‌های مخرب گردشگری انبوه است. این گردشگری ممکن است در جامعه میزبان مفید یا مضر و یا زیانبار باشد مانند گردشگری خاصی که با انگیزه‌های فحشا و یا استفاده از مواد مخدر صورت می‌گیرد و با آن نوع گردشگری که به محیط زیست کشور میزبان خسارت وارد می‌آورد مانند شکار غیر قانونی.

۲- گردشگری فام یا گردشگری فرهنگی، اکوگردشگری و ماجراجویانه

کلمه فام از حروف اول کلمات فرهنگی، اکوگردشگری و ماجراجویانه تشکیل شده است. در گردشگری فرهنگی هدف توریست دیدار از مراسم، خصوصیات، شعایر و نمودهای فرهنگی جامعه میزبان است. در اکوگردشگری، دیدار از طبیعت در کانون توجه توریست‌ها قرار دارد. گردشگری ماجراجویانه نیز با خطرپذیری و ماجراجویی ملازمه دارد.

۳- گردشگری عادی و گردشگری طبیعت‌گرا

گردشگری عادی- نوعی از گردشگری است که مقصد انتخابی آن الزاماً با طبیعت سر و کار نداشته باشد و به چند نوع فرعی‌تر تقسیم می‌شود.

الف) گردشگری تاریخی و باستانی: در این نوع گردشگری جهان‌گردان به جذابیت‌های تاریخی و آثار باستانی توجه می‌کنند مانند آثار تخت جمشید در ایران، اهرام ثلاثه در مصر

ب) گردشگری زیارتی: در این نوع گردشگری مکان‌های زیارتی، مراسم و شعائر مذهبی مدنظر توریست‌ها قرار می‌گیرد مانند زیارت مکه، مشهد، مراسم عزاداری عاشورا

ج) گردشگری فرهنگی: بازدید و حضور در مراسم فرهنگی و هنری مورد توجه قرار می‌گیرد و برنامه سفر باید به گونه‌ای تنظیم باشد تا با فصل و آیین‌ها و مراسم هماهنگ باشد شرکت در برنامه‌های هنری مانند کنسرت‌های موسیقی، تاتر

د) گردشگری ورزشی: بازدید از رویدادها و مسابقات ورزشی و رفتن به مناطقی که از امکانات ورزشی خاص مورد توجه قرار می‌گیرد.

جدول ۱- اثرات اقتصادی توسعه گردشگری

تبعات مثبت	تبعات منفی
<ul style="list-style-type: none"> ایجاد اشتغال در بخش گردشگری و بخش‌های پشتیبانی کننده مانند مدیریت منابع ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی و منابع موجد درآمد ورود ارزهای خارجی بهبود سیستم‌های حمل و نقل و زیرساخت‌های کشور کاهش بیکاری و ایجاد شغل برای مردم کم‌درآمد کسب درآمد بیشتر برای کشور بهبود تراز پرداخت‌ها افزایش تقاضا برای کالاهای داخلی افزایش صادرات تشویق صنایع داخلی افزایش امکان سرمایه‌گذاری خارجی انتقال درآمد از حوزه پس‌انداز به حوزه سرمایه‌گذاری افزایش تسهیلات اقامتی مانند هتل‌ها و رستوران‌ها ارتقای استاندارد زندگی مردم جامعه ایجاد درآمدهای بیشتر برای آموزش و پرورش ایجاد فرصت برای کارآفرینان جامعه 	<ul style="list-style-type: none"> آثار توری و هزینه‌های جهانگردی افزایش قیمت زمین، خانه و کالاهایی که برای زندگی روزمره مردم لازم‌اند افزایش تقاضای فصلی برای خدمات عمومی مانند بهداشت، امنیت، پلیس و نیروی انتظامی بهره‌گیری از زمین و فضای شهرها برای هتل‌ها و تاسیسات جهانگردی به جای کاربری آن‌ها در ضروریات شهری مانند مدرسه، بیمارستان، فضای سبز تحمیل بار اضافی بر سیستم‌های حمل و نقل جابجایی نیروی کار از سایر صنایع به صنعت گردشگری و امکان ایجاد کمبود نیروی کار در آنها افزایش تقاضا برای زیرساخت‌های اقتصادی

جدول ۲- اثرات سیاسی توسعه گردشگری

تبعات مثبت	تبعات منفی
<ul style="list-style-type: none"> تلاش برای ایجاد ثبات سیاسی در کشور اعتلای سطح امنیت در جامعه کاهش کشمکش‌های سیاسی به علت کاهش نرخ بیکاری در کشور تلاش برای تقلیل آشوب‌ها و تشنج‌های سیاسی در کشور برقراری تماس بین قومیت‌ها و ملیت‌های گوناگون و ارتقای درک متقابل بین آنان افزایش احترام متقابل بین جوامع مختلف 	<ul style="list-style-type: none"> سوءاستفاده از حربه گردشگری برای رسیدن به هدف‌های سیاسی امکان بروز ناامنی برای توریست‌ها مانند گروگانگیری و باج‌خواهی و تروریسم تهدید امنیت جانی توریست‌ها امکان بروز جدال‌های سیاسی بین گروه‌های معارض با حکومت

جدول ۳- اثرات اجتماعی و فرهنگی توسعه گردشگری

تبعات منفی	تبعات مثبت
<ul style="list-style-type: none"> • امکان افزایش جرم و جنایت • تهاجم فرهنگی • تخریب مبانی اعتقادی و ارزشی • امکان گسترش آلودگی‌های رفتاری متعارض با هنجارهای جامعه • امکان بروز رفتارهای غضب‌آلود مردم نسبت به گردشگران • اثر نامطلوب نمایشی گردشگران بر مردم کشور • ورود بی‌رویه لغات خارجی و اصطلاحات بیگانه به زبان رایج کشور • امکان از بین رفتن اصالت کارهای هنری و صنایع دستی • افزایش ترافیک و بروز مشکلات عصبی و روانی حاصل از آن • تخریب و آسیب‌رسانی به میراث تاریخی و فرهنگی • تحمیل تغییرات فرهنگی بدون آمادگی جامعه میزبان 	<ul style="list-style-type: none"> • ایجاد امکان آشنایی مردم کشور با نحوه زندگی سایر ملل • افزایش سطح رفاه و کیفیت زندگی مردم جامعه • ایجاد امکان مبادلات فرهنگی و تعامل‌های اجتماعی • ایجاد وسعت نظر و بسط حوزه دید مردم • غنی شدن تجارب فرهنگی افراد جامعه • ایجاد امکان انتقال ارزش‌های مثبت فرهنگی به جهانیان • محافظت از میراث فرهنگی و تاریخی کشور • احیای سنت‌های ملی • امکان استفاده از تسهیلات تفریحی و فرهنگی برای مردم جامعه • افزایش فضاها و مکان‌های عمومی • ایجاد احترام متقابل بین مردمی با فرهنگ‌های متنوع

جدول ۴- اثرات محیط زیستی توسعه گردشگری

تبعات منفی	تبعات مثبت
<ul style="list-style-type: none"> • آسیب‌رسانی به اکوسیستم‌ها • توسعه سریع و بی‌رویه تسهیلات رفاهی اکوتوریستی • تغییرات منفی در جایگاه فیزیکی و یکپارچگی منطقه • جنگل‌زدایی، تخریب کوه‌ها برای ایجاد امکانات تفریحی • کندن گیاهان و آسیب‌رسانی به پوشش نباتی • استفاده از چوب درختان برای برافروختن آتش • افزایش زباله‌ها در محیط طبیعی • تنزل وضعیت کیفی جذابیت‌های طبیعی • انتقال بیماری‌ها از انسان به جانوران • تهدید حیات وحش • آلودگی هوا، آب، خاک • آلودگی‌های صوتی منخل آرامش طبیعت • تنش محیط زیستی، تغییر رفتار جانوری • آسیب به خاک و خاکریزان 	<ul style="list-style-type: none"> • محافظت از منابع طبیعی و پارک‌های ملی • ترویج حساسیت و آگاهی نسبت به سیستم‌های اکولوژیکی • بهبود مدیریت ضایعات • افزایش آگاهی‌های محیط زیستی • افزایش گرایش‌های زیبایی‌شناختی • بهره‌مندی از شگفتی‌های جهان طبیعت

جدول ۵- اثرات بهداشتی توسعه گردشگری

تبعات منفی	تبعات مثبت
<ul style="list-style-type: none"> • گسترش بیماری‌های خطرناک و مسری مانند ایدز و هپاتیت • بروز ناراحتی‌های روحی و روانی بر اثر آلودگی‌های صوتی • امکان آلودگی آب به علت ورود فاضلاب‌های هتل‌ها به رودخانه‌ها و دریاها • بروز ناراحتی‌های جسمی و روحی و افزایش هزینه‌های درمانی 	<ul style="list-style-type: none"> • تاسیس امکانات بهداشتی در سطح کشور • اعتلای استاندارد زندگی • بسط امکانات ورزشی و ایجاد علائق ورزشی در مردم کشور • ارتقای سطح سلامتی مردم

روش تحقیق

در این تحقیق به دلیل عدم دسترسی به آمارهایی پیرامون روستای مورد بررسی و موضوع ارائه شده (عدم وجود اطلاعات مکتوب) جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه امکان دسترسی به هدف مورد نظر را فراهم نکرد و

نتیجتاً کار میدانی را دچار مشکل کرد با این وجود از روشهای متعددی برای دریافت اطلاعات به صورت حضوری استفاده شده است که از آن جمله می‌توان به مشاهده و مصاحبه‌های نیمه سازمان یافته و روش قدم زدن ارضی اشاره کرد. به این صورت که محقق پس از ورود و دیدار از روستا در چند برهه زمانی به فاصله‌های یک هفته ای و بر اساس دانشی که از قبل در ذهن داشته و همچنین کسب اطلاعات از اهالی روستا (برخی کشاورزان و مسولین شورای روستا و محضر دار روستا) به گردآوری مجموعه ای از اطلاعات در مورد تاریخ روستا و همچنین بناهای مذهبی روستا پرداخته است. در این روش سعی شده منابع موجود (افراد ذیصلاحی که مایل به گفتگو بودند) مورد مصاحبه قرار بگیرند. علاوه بر این از سایتهای اینترنتی و مطالبی که کم و بیش به موضوع مورد بررسی ارتباط داشتند استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق

سیمای روستای قهرود - قهرود کجاست؟

کاشان بیش از ۷۰ روستا دارد که برخی از آنها عبارتند از: فین بزرگ، فین کوچک، لتحر، نیاسر، قمصر، نوش آباد، نشلج بزرگ ترین روستا، قزآن، قهرود، ارمک، ون، روستای حسنارود (محل تولد سهراب سپهری)، مشهد اردهال اشاره نمود. روستای قهرود در فاصله ۴۶ کیلومتری جنوب کاشان در مجاورت شهر قمصر زیبا قرار گرفته است. در تاریخ ایران زمین در جای جای فرهنگ مکتوب ایرانی نام قهرود و قهرودیان همیشه به نیکی آمده است. امروزه برای دیدار از این روستا که همچون نگینی در قلب ایران می‌درخشد ابتدا باید به شهر تاریخی کاشان رفت و از این شهر باید سراغ جاده قمصر را گرفت و در امتداد جاده ای که به شهر گل و گلاب می‌رود در کیلومتر ۲۶ جاده به دو راهی اصفهان قمصر می‌رسیم در این نقطه تابلوی قهرود ۱۷ کیلومتر توجه ما را به خود جلب می‌کند. در این جاده پس از طی یک کیلومتر مسافت به مزرعه گلستانه می‌رسیم که به قولی زادگاه سهراب سپهری می‌باشد. آخر هر هفته ساکنین کاشان جهت لذت بردن از آب و هوای مطبوع آن در این مزرعه گرد هم می‌آیند. بعد از گلستانه جاده به سمت ارتفاعات رشته کوه‌های قهرود پیش می‌رود و هر لحظه به ارتفاع جاده افزوده می‌شود.

جاده در مجاورت رودخانه قدیمی که اکنون خشک و بایر است در عمق دره ای که محصور کوه‌های سر به فلک کشیده است، ساخته شده و با گردنه‌ها و پیچ‌های زیاد، جاده‌های کوهستانی غرب و شمال کشور را به ذهن انسان می‌آورد. در ۵ کیلومتری روستای قهرود به دره ای باصفا و سرسبز می‌رسیم. در شمال و جنوب رودخانه قدیمی

باغات و دشتهایی وسیع خودنمایی می‌کنند. در ابتدای دره قهرود روستای جوینان قرار دارد که زمانی مزرعه ای از مزارع قهرود بوده است که امروزه به روستایی آباد تبدیل شده است. در منتهی الیه روستای جوینان بنای مذهبی امام زاده حسین قرار گرفته است.

ابتدای جاده ورودی روستای قهرود

بنای امامزاده شازده حسین

در اینجا جاده از مجاورت رودخانه جدا و به سمت دامنه کوه اوج می‌گیرد. از این نقطه محدوده روستای قهرود شروع می‌شود.

ابتدای جاده محدوده روستای قهرود

در شمال جاده کوه بلند سرسیاه و در جنوب جاده باغات قهرود قرار دارند. در ۱۷ کیلومتری دو راهی قمصر به محدوده مسکونی روستای قهرود می‌رسیم. در محدوده قدیمی و مسکونی روستا خانه‌های قدیمی در دامنه کوه به صورت پلکانی قرار گرفته اند بطوریکه پشت بام هر خانه ایوان خانه بالایی است.

در روستای قهرود خانه‌ها به صورت پلکانی ساخته شده اند.

در شمالی ترین نقاط روستا کوه‌های مرتفع قرار گرفته اند و در مقابل محدوده مسکونی دشتی زیبا که باز هم به کوه‌های مرتفع منتهی می‌گردد، قرار گرفته است. در میان این دشت کوهی به نام تالار قرار دارد که در چند صد متری قله آن دو حفره نسبتاً بزرگ قرار دارند که از دور دست به کوه منظره یک غول سنگی عظیم را می‌بخشد. در گذشته اعتقاد مردم روستا بر این بوده است که این دو حفره غار مانند شفا بخش بوده و مردم مراد خود را از آن می‌گرفتند.

در مورد موقعیت این روستا در کتب قدیمی سخن بسیار بوده است. به عنوان نمونه به نوشته‌هایی از کتاب سفرنامه برادران شرلی می‌پردازیم که در زمان شاه عباس کبیر از انگلستان به جهت کمک به دربار ایران اعزام شده اند. در این کتاب می‌خوانیم:

"بعد از سه روز اقامت در کاشان به سمت شهر معروف اصفهان روانه شدیم. از قصبه‌های متعددی عبور نمودیم ولی هیچ کدام از آنها قابل ذکر نیست مگر یکی از آنها که معروف است به قهرود که در آنجا اهل شهر از ما پذیرایی خوبی کردند و یک شبانه روز در آنجا گذرانیدیم و باز به راه خود ادامه دادیم..."

باز هم در مورد موقعیت جغرافیایی روستا در یکی از کتب تاریخی که در قرن سیزدهم هجری توسط عبدالرحیم کلاتر ضرابی (سهیل کاشانی) به نام تاریخ کاشان (۱۲۸۸-۱۲۸۷) به رشته تحریر درآمده است می‌خوانیم:

"...الغرض از قریه ابوزیدآباد مایل به جنوب چهار فرسخ است به قریه قهرود در کوهسار و فی مابین المشرق و جنوب واقع و بالفعل از متعلقات اصفهان است..."

موقعیت روستا در میان کوهستان نعمت آب و هوای بسیار مطبوعی را به وجود آورده است بطوریکه چهار فصل روستا دل انگیز است. در بهار باغات روستا غرق شکوفه‌های درختان و هوا خنک و آسمان آبی با لکه‌های ابر. در تابستان به دلیل واقع شدن روستا در چند کیلومتری کویر هوایی گرم و لطیف حاکم است که خود باعث حرکت ساکنین شهرهای اطراف روستا به درون ده می‌شود تا در سایه درختان برای چند ساعت کوتاه هم که شده بیسایند. در فصل پاییز انواع محصولات روستا به بار می‌نشینند که تنوع و رنگارنگی آنها در منطقه کم نظیر است و در فصل زمستان برف کوهستانها را می‌پوشاند و سرما بر منطقه ای در چند کیلومتری کویر مرکزی ایران حاکم می‌شود.

ارتفاع روستا در حدود ۳۰۰۰ متر می‌باشد. با صعود به قله مجاور روستا دشت‌های جنوبی که منتهی به و دشت شمالی که منتهی به شهر کاشان است، کاملاً مشخص و قابل رویت است. امروز برای دسترسی به روستای قهرود کافی است در بزرگراه تهران به سمت اصفهان با چند کیلومتر رانندگی به روستای قهرود رسید. برای کسانی که هدف از مسافرت را استفاده از طبیعت زیبا و مناظر تاریخی قرار داده اند بهترین مکان روستای قهرود می‌باشد.

جاده کاشان به سمت قمصر

روستای قهرود در ۲۰ کیلومتری جنوب قمصر

روستای قهرود

روستای قهرود از نمای نزدیک

وجه تسمیه و نامگذاری

به جهت بررسی آداب و سنن و فرهنگ مردم روستا لازم است در مورد وجه تسمیه و نامگذاری این روستا سخنی به میان آوریم. در ریشه یابی نام روستا که در مکاتبات و محاورات امروزه، قهرود یا قهرود استفاده می‌شود چند احتمال وجود دارد. اولین احتمال آن است که چون روستا در میان کوه و رودخانه (که البته در حال حاضر بستری خشک از خاکهای رسوبی است) در محلی واقع در دامنه کوه و بالاتر از رودخانه قرار گرفته است در ابتدا به آن

کوه-رود می‌گفتند که به مرور زمان به کُهرود و نهایتاً قهرود تبدیل شده است. احتمال دوم آن است که چون در گذشته رودخانه جاری در پایین محل فعلی روستا بسیار پرآب و خروشان بوده است و به مرور زمان کم آب شده است ساکنین نام روستا را قهر-رود گذاشته اند یعنی محلی که رودخانه در آن قهر کرده است. این دو احتمال از سایر احتمالات معتبرترند.

اما دو احتمال دیگر نیز برای علت نامگذاری روستا وجود دارند یکی اینکه چون در گذشته رودخانه این منطقه بسیار موج و خروشان بوده است مردم آن را قهار رود نامیده اند(در فرهنگ خودمان هم به زمستان‌های طولانی می‌گوییم زمستان قهار). و دیگر اینکه چون نام قهرود در زبان محلی "قاهرو" تلفظ می‌شود و همچنین رودخانه در عمیق ترین نقطه دره جاری بوده است احتمالاً ابتدا روستا را چاه رود یا چهرود می‌گفتند و با آمیختگی زبان عربی و فارسی چ در زبان عربی به ق در زبان فارسی تبدیل شده و نتیجتاً نام روستا به قهرود تبدیل شده است.

تابلوی ورودی روستا

محله‌های روستا

جهت آشنایی با موقعیت داخلی روستا ابتدا محله‌های آن را مورد بررسی قرار می‌دهیم. در ابتدای راه ورودی روستا و همینطور در انتهای روستا تعداد ساختمانها نسبت به مناطق مرکزی روستا بسیار کمتر است و تراکم ساختمانها بیشتر در مرکز روستاست. روستای قهرود دارای ۷ محله می‌باشد. محله‌های خوش آب، محله بالا، محله سوپاله، محله قلعه، محله سرگاور، محله سربغله، و محله بوستانه اسامی این محله‌ها می‌باشند. محله‌های این روستا را براساس موقعیت جغرافیایی و یا واقعه تاریخی نامگذاری کرده اند. در تمامی این محله‌ها بافت سنتی و معماری قدیمی در کنار بافت مدرن و ساختمان‌های جدیدالتاسیس مشاهده می‌شود. مرکز روستا در محله ای به نام محله خوش آب واقع می‌باشد. محله سوپاله که از ترکیب دو کلمه سوگ و پله ساخته شده و در زبان محلی سوپاله گفته می‌شود در مرکز روستا واقع شده و از آن برای برگزاری مراسم سوگواری و تعزیه خوانی استفاده می‌شود. تعزیه سرای قهرود نیز در این محله بنا شده است.

مسجد حضرت علی (ع) واقع در قلب روستا (محلّه خوش آب)

تعزیه سرای قهرود واقع در محلّه سوپاله

محلّه بالا از دیگر محلّه‌های این روستا می‌باشد و همانطور که از اسمش پیداست در شمال روستا قرار دارد. یکی دیگر از مساجد این روستا به نام مسجد حضرت ابوالفضل در این محلّه واقع شده است.

مسجد حضرت ابوالفضل واقع در محلّه بالا

در دامنه کوه نیز در شمال روستا بالاتر از محلّه بالا یکی دیگر از محلّه‌های روستا به نام محلّه قلعه قرار گرفته است. محلّه قلعه در شمالی‌ترین نقطه روستا واقع شده است. این محلّه به علت وجود قلعه ای باستانی در گذشته به این نام خوانده می‌شده است که البته هم اکنون این قلعه کاملاً مخروبه است و اثری از آن در میان نیست. امروزه با احداث خانه‌هایی چند طبقه و مجلل در میان ده و همچنین روی تپه‌های مشرف به روستا بافت قدیمی روستا کاملاً دگرگون گردیده است.

ساختمان‌های احداث شده روی تپه‌های مشرف به روستا - بافت سنتی و مدرن درون روستا

اماکن مذهبی روستا

به علت علاقه مردم روستا به اسلام که امروزه نیز مشهود است قدیمی‌ترین اماکن در قهرود مساجد این روستا می‌باشد. روستای قهرود جمعا دارای ۹ مسجد می‌باشد. نام‌های این مساجد عبارتند از مسجد حضرت علی (ع)، مسجد کله، مسجد غریب (بی بی شهربانو)، مسجد رحمان، مسجد جامع، مسجد بوستانه، مسجد آل شهدا، مسجد حضرت ابوالفضل و مسجد صاحب الزمان. از میان این مساجد نه گانه دو تای آن از لحاظ تاریخی بسیار حائز اهمیت می‌باشند که به ترتیب قدمت عبارتند از مسجد کله و مسجد حضرت حضرت علی (ع).

مسجد حضرت علی (ع)

مسجد کله

ابتدا توضیحاتی راجع به وجه تسمیه مسجد کله ارائه می‌کنیم. طبق روایات و اطلاعاتی که از مصاحبه با اهالی روستا بدست آمد علت نامگذاری این مسجد آن است که طبق کتیبه ای که در گذشته در روستا موجود بوده است این مسجد در حدود ۶۰ سال بعد از هجرت پیامبر گرامی اسلام مقارن با زمان امام سجاد (ع) یعنی حدود ۱۳۷۰ سال پیش بنا شده است و در زمان امام رضا (ع) در زمان خلفای عباسی (احتمالا مامون عباسی) و بعد از آن به این نام مشهور شده است. زیرا طبق روایات خلیفه مامورانی را برای دستگیری چندین مبارز شیعه که در شهرهای ایرانی آن زمان زندگی می‌کردند گسیل می‌کند و آنها نیز پس از به شهادت رساندن آنان سرهای مبارک را از تن جدا کرده و به قصد گرفتن پاداش از خلیفه به سوی دارالحکومه آن زمان (مشهد فعلی) به راه می‌افتند. در مسیر جاده اصلی ساکنین شیعه روستای قهرود با آنها وارد جنگ می‌شوند و سرهای مبارک آن شهدا را از مامورین پس می‌گیرند و سرها و پیکرهای شهدای خودشان را در این مکان دفن می‌کنند و از این پس این مسجد را مسجد کله می‌خوانند.

فضای داخل مسجد

در مسجد کله که سال ۶۰ هجری بر روی آن مشخص است.

بافت اجتماعی روستا

برای پی بردن به علت پیدایش آداب و سنن و نوع خوراک و پوشاک و حتی زبان محلی روستا باید در مورد بافت اجتماعی و نوع روابط فرهنگی میان مردم به گفتگو پردازیم. بافت اجتماعی روستا در قدیم الایام به دو طبقه ارباب و رعیت تقسیم می‌شده است. البته رعیت‌های روستا به جز عده ای قلیل بیشتر خرده مالکین بوده اند که نسبت به ارباب‌ها زمین کمتری داشتند و اکثریت ساکنین روستا نیز از همین طبقه بوده اند و طبقه متوسطی را تشکیل می‌دادند. البته طبقه ارباب هم به دو دسته تقسیم می‌شده است که یک دسته فقط مالکین بسیار بزرگ روستا بودند و دسته دیگر علاوه بر ملاک بودن دارای خصوصیات ممتاز دیگری نظیر سواد و ارتباط با حاکمان و علما منطقه بوده‌اند. در طبقه رعیت روستا به علت هوش و پشتکار فراوان همیشه اشخاص شاخصی وجود داشتند که گاهی در

دهه‌های اخیر به سمت کدخدایی روستا هم رسیدند. با توجه به این نکته می‌توان این موضوع را برداشت کرد که طبقه رعیت در این روستا طبقه ای ضعیف و مستضعف محسوب نمی‌شدند. همچنین این روستا از اولین روستاهایی بوده است که در مقابل نظام ارباب و رعیتی به اعتراض برخاست و در سه دهه گذشته بسیاری از اهالی طبقه متوسط این جامعه روستایی به مقامات کشوری و لشگری در سطح کشور رسیده‌اند. از دیرباز به علت هجوم یاغی‌ها، مردم روستا سعی در عدم آمیزش با غریبه‌ها می‌نموده‌اند که حتی این مسئله در معماری روستا قابل توجه است. زیرا درهای ورودی روستا همگی کوتاه و کوچک ساخته می‌شدند تا از ورود سواران یاغی و افراد مسلح به منازل مردم جلوگیری شود. به همین سبب قهرودی کمتر با غیر قهرودی ازدواج می‌کرده است و معاشرت مردم روستا با شهرهای اطراف محدود بوده است. البته این به معنای انزوا کامل نسبت به محیط پیرامون نبوده است زیرا شواهد و قرائن نشان می‌دهد که خانواده‌هایی نیز وارد قهرود می‌شده‌اند و با رفتار مناسب و خونگرمی مردم این روستا به مرور زمان خودی می‌شدند.

اماکن طبیعی و تاریخی

بند قهرود (سد شیخ بهایی)

پس از خروج از روستا در جاده به سمت قمصر جاده ای خاکی مشاهده می‌شود که در کنار آن تابلوی سد شیخ بهایی وجود دارد. در این مسیر خاکی پس از طی حدود ۲ کیلومتر راه به سد شیخ بهایی می‌رسیم.

تابلوی ورودی به مسیر سد شیخ بهایی (بند قهرود)

در مورد تاریخچه بنیانگذاری این بند، طبق روایات در زمان شاه عباس صفوی، شاه عباس به همراه وزیرش شیخ بهایی در مسیر کاشان به سمت اصفهان - پایتخت صفویان در آن دوره - در محلی کنار رودخانه قهرود اطراق می‌کنند. در آن زمان شیخ بهایی به علت تقاضای مکرر اهالی کاشان جهت رفع مشکل کمبود آب و گرمای بیش از حد به فکر ساختن یک سد می‌افتد. در محل اطراق، وزیر متوجه عرض کم دره و گذرگاه رودخانه پر آب قهرود می‌شود و از شاه تقاضای ساختن این سد را می‌کند. در مورد سال ساخته شدن این سد در دیوان شعر مولانا جسمی همدانی می‌خوانیم:

این قوی بنیاد بند دیرپای / کز بقا محکم بنا تر آمده
سال اتمام بنایش را خرد / این دو مصرع زیب گستر آمده
دفع یاجوج حوادث را چو عدل / ثانی سد سکندر آمده

که با استفاده از حروف ابجد در بیت آخر سال ۱۰۱۰ هجری قمری بدست می‌آید. همچنین در مورد این سد در کتاب تاریخ کاشان صفحه ۴۶۳ می‌خوانیم:

"... در زمان شاه عباس الحسینی الصفوی در سنه الف تا کاشان و ایران آبادان و معمور خواهد بود علامات و آثار آن صاحب خیرات و نام و نشان او در آن ملک خواهد بود و از آن جمله سد در دره قهرود که پنج فرسخی کاشان است بسته که از اعجوبه‌های روزگار است و به بند عباسی مشهور است و آب آن سد را به شهر کاشان آورده از آن بند تا شهر کاشان خیابان نموده که مترددین در سایه درخت و کنار آب روان می‌آیند..."

سد شیخ بهایی

دیوار سد

تاریخ ساخت سد نوشته شده روی کوه کنار سد

آب چشمه شاه به این سد می‌ریزد و از این طریق مزارع کاشان سیراب می‌شوند. در جریان سیلی که چند سال پیش در روستا اتفاق افتاد سد بسیار محکم در جای خود باقی ماند و آسیبی ندید. طبق اطلاعات بدست آمده این سد از آهک، ساروج و زرده تخم مرغ ساخته شده است.

سد بوستان

پس از عبور از کنار باغات شمالی روستا از مسیر جاده اصلی وارد یک مسیر فرعی خاکی می‌شویم. در سمت جنوبی جاده باغ‌های میوه روستا قرار دارند. پس از عبور از این باغ‌ها وارد مسیر سر بالایی جاده می‌شویم و پس از طی آن در جنب مسیر سر پایینی جاده سد (استخر) بوستان را مشاهده می‌کنیم.

سد (استخر بوستان)

مسیر فرعی از جاده اصلی به سمت سد

آب این سد در تابستان مورد استفاده برای آبیاری باغات و کشاورزی در مزارع مورد استفاده قرار می‌گیرد. همچنین در آن پرورش ماهی نیز انجام می‌گیرد.

حمام‌های قهرود

در روستای قهرود ۳ حمام تاریخی وجود دارد که نام‌های آنها حمام محله بالا، حمام حاج عنایت و حمام حاج شکرالله می‌باشد و امروز نیز مورد استفاده اهالی قرار دارند. قدمت این حمام‌ها حدود ۶۰۰ سال برآورد شده‌اند. سقف این حمام‌ها در گذشته دارای گچ بری‌های مختلفی بوده که به تدریج از بین رفته است. البته امروزه سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مشغول مرمت این سقف‌ها می‌باشد. حمام‌های این روستا به صورت جداگانه برای استفاده خانم‌ها و آقایان تعبیه شده‌اند. داخل این حمام‌ها نمازخانه، رختکن، خزینه و دستشویی و توالت موجود می‌باشند.

حوض حمام

رختکن حمام

جهت قبله در نمازخانه حمام

باقیمانده گچ بری سقف (تحت مرمت)

سنگ نوشته (کتیبه) روستا

در شرق روستا روبروی رشته کوه تالار و بر فراز کارخانه تولید پوشاک قهرود سنگ نوشته ای بر دامن تپه وجود دارد. بر روی این سنگ نوشته عبارات "لا اله الا الله" و "محمد رسول الله" و "توکلت علی الله" مشاهده می‌شود. در زیر عبارات به زبان محلی عبارات "بذ مکن بذ میاندیش تا بذت نیاید" حک شده که به معنی بد مکن بد نیاندیش تا بد برایت اتفاق نیافتد می‌باشد که به تعبیری نشانگر سه جمله مشهور زرتشت می‌باشد. تاریخی نیز روی کتیبه وجود دارد که شوال سنه اثنی ثلاثین را نشان می‌دهد. موقعیت قرار گرفتن این سنگ نوشته بر روی تپه به گونه ای ایست که هر روز با طلوع خورشید از شرق آفتاب ابتدا بر این سنگ نوشته می‌تابد و سپس تابش نور آفتاب بر روستا و باغات آن آغاز می‌شود.

سنگ نوشته روستا بر دامن تپه

نمای نزدیک از سنگ نوشته روستا

اماکن عمومی و اقتصادی

قبرستان روستا (مزار) و یادواره شهدا

از پر ترددترین مکان‌های که هر روزه محل تردد اهالی و مسافری می‌باشد گورستان قدیمی روستا که مزار نامیده می‌شود، می‌باشد. بعلت قرار گرفتن آن در محل ورودی روستا اولین مکان رویت برای هر تازه واردی می‌باشد که به صورت پلکانی در شمال جاده اصلی در جاده ورودی روستا قرار گرفته است. در ابتدای گورستان نیز بنای مقبره یا یادواره شهدا قرار گرفته است. روستای قهرود بالغ بر چهل شهید در انقلاب و جنگ تحمیلی تقدیم این آب و خاک کرده است. محل مزار در تمامی مراسم مذهبی و در آخر هفته‌ها شلوغ و پرازدحام می‌باشد.

یادواره شهدا (جنب مزار)

گورستان روستا (مزار)

شرکت تولیدی پوشاک قهرود

شرکت تولیدی پوشاک روستا قهرود یکی از کارخانه‌های برجسته و از صادرکنندگان پوشاک کشفاف و بافتنی از سال ۱۳۵۹ در ایران است. آقای احمد صادقی مدیر عامل پوشاک قهرود دارای ۴۰ سال تجربه در صنعت پوشاک می‌باشد. یک گروه از مدیران متخصص، تکنسین‌ها و ۱۰۰ کارگر در یک تیم کار می‌کنند. مدارک استاندارد کیفیت داخلی معتبری نیز بخاطر کل فرآیند تولید به این کارخانه اعطا شده است. یک کارگاه تولیدی نیز در شهر کاشان واقع شده است. پوشاک این کارخانه در طول این ۳۰ سال بعد از انقلاب اسلامی در بازارهای اروپا و حوزه خلیج فارس و روسیه مورد استقبال و قدردانی قرار گرفته است. این کارخانه در سال حدود ۲ میلیون عدد پوشاک تولید می‌کند و سرمایه برگشتی آن نیز در حدود ۴/۵ میلیون دلار آمریکا می‌باشد.

کارخانه تولیدی پوشاک قهرود

این کارخانه مجهز به آخرین تکنیک ماشینهای فنی وارد شده از آلمان، ژاپن، سنگاپور و ایتالیا و همچنین ماشین آلات داخلی با کیفیت بالا می‌باشد. یک آزمایشگاه مدرن و بسیار پیشرفته نیز در محل کارخانه در دسترس می‌باشد. برای حصول اطمینان از بکارگیری کیفیت لازم در تمام طول مراحل تولید کار، دپارتمان نمونه برداری کاملاً مجهز، به موازات استودیو طراحی، پاسخگوی نیازهای خریداران در طول سال می‌باشد. بخش‌های بافندگی این کارخانه دارای آخرین ماشین آلات مدل Mayer & Cie, Terrot و Jumberca می‌باشد. این واحد می‌تواند کتان و پارچه‌های مخلوط شده را به شکل کشفاف، پشمی، راه راه، مخمل، تیغ ماهی، یراق دار، کشفاف ریز، نقشهای بافته شده و یقه‌های لبه دار خاص در آورد.

نتیجه گیری

سفر پدیده ایست که از گذشته‌های دور مورد توجه جوامع انسانی بوده و بر حسب نیازهای متفاوت اجتماعی، اقتصادی و تاریخی به پویایی خود ادامه داده و با توجه به گسترش ارتباطات و افزایش چشمگیر تعداد علاقه مندان، پیامدهای بسیاری همچون اشتغال و ارزآوری را به همراه داشته است و همچنین نیاز انسانها به استراحت، تفریح و گذران صحیح اوقات فراغت که یک نیاز همگانی در عصر حاضر می‌باشد و جدایی از اوقات کار و رهایی از شلوغی باعث گشته تا هر خانواده در برنامه‌ریزی خود این مهم [سفر] را نیز مورد توجه قرار داده و با بهره مندی از آن، روحیه خویش و همچنین حس کنجکاوی خود را تقویت نماید. در گذشته اغلب سفرها در بین مردم با انگیزه زیارت صورت می‌پذیرفته اما اکنون مسافران زیادی جهت بازدید از مناطق مختلف توریستی و اکوتوریستی بار سفر

را بسته و حتی برای برخی افراد این عمل، عادی و امری طبیعی محسوب می‌شود. از اینرو فرهنگ سفر و گردش در بین مردم تقویت شده و در استفاده از اوقات فراغت خود در عصر کنونی که به عنوان عصر فراغت نیز شهرت یافته است کوشا و پویا هستند. اما مهم این است که این سفرها در جهت اقتصادی، با صرفه بودن و نهایت استفاده از حداقل منابع انجام گیرد که این هنر تنها می‌تواند در طول سفرهای زیادی صورت پذیرد و نیازمند تجارب فراوانی می‌باشد که انسان‌ها بتوانند مقتصد و مدیر سفر گردند؛ که این امر ممکن نیست مگر با شناخت و کسب اطلاعات بسیار که همانا فرهنگ صحیح سفر می‌باشد. در کشور عزیزمان ایران هر فردی در هر گوشه از این آب و خاک که زندگی می‌کند در اطراف خود می‌تواند نمونه‌هایی از مراکز گردشگری را مشاهده نماید. با گذشت زمان و در اختیار گرفتن مدت زمانی طولانی تر بخصوص در زمانهایی که تعطیلات در کشور بیشتر است (نوروز و تابستان) به مسافت‌های طولانی تر اندیشه نماید و گردشگری داخلی بدین صورت حول سفرهای همه مکانی و همگانی به جریان در می‌آید که این خود از سیاست‌های متولیان امر گردشگری و سفر می‌باشد. حال باید تمام این برنامه‌ها را در وضعیت کنونی کشور یعنی سهمیه بندی بنزین و دیگر عوامل در نظر بگیریم که باید توجه داشت که این وابستگی می‌طلبد تا برنامه‌های خود را با تمام تمهیدات دولت و متولیان گردشگری هماهنگ نماییم. بنابراین برنامه‌ریزی صحیح سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی و خصوصی مرتبط با سفر بسیار مهم تلقی می‌شود؛ تا صنعت گردشگری به مطالبات خود برسد و خود را در برآورده شدن احتیاجات مردم و مسائل اقتصادی نشان دهد. یکی از سیاست‌های کنونی دولت نهم در امر گردشگری، سفرهای همگانی (ارزان قیمت) است؛ که با تعیین مسیرهای خاص گردشگری، مردم می‌توانند در آن نیز شرکت کنند، لذا اطلاع رسانی و تبلیغات اینگونه سفرها بسیار مهم می‌باشد تا مردم بتوانند به راحتی انتخاب و حتی در مورد آنها اطلاعات قوی داشته باشند و بتوانند امورات خود را با برنامه‌ها تنظیم و با بهره گیری از آنها اوقات خوشی را سپری نمایند و نفس کار، یعنی گردش در غالب این گونه سفرها که برای افراد، کم هزینه می‌باشد و در اندک زمانی یعنی یک، دو یا سه روزه (و برخی بیشتر) با برنامه‌ریزی قبلی به سفر پردازند این سفرها برای مردم به صورت سفرهای راحت و همگانی است که انجام می‌پذیرد؛ بنابراین با شناخت و کم هزینه بودن آن می‌تواند با تقاضای زیاد مردم همراه باشد. در کنار آن نیز میتوان به فرهنگ سازی و اهمیت گردش و تعامل با گردشگران نیز اشاره نمود.

منابع

ازکیا، مصطفی (۱۳۸۲). روش‌های کاربردی در تحقیق، انتشارات اطلاعات
الوانی، مهدی و زهره دهدشتی (۱۳۷۳). اصول و مبانی جهانگردی، تهران: انتشارات بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی

دیبایی، پرویز (۱۳۷۱)، شناخت جهانگردی، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی

دیبایی، پرویز (۱۳۷۱). شناخت جهانگردی، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی

رضوانی، علی اصغر (۱۳۷۴). جغرافیا و صنعت توریسم، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور

رضوانی، علی اصغر (۱۳۷۴). جغرافیا و صنعت گردشگری، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور

زاهدی، شمس‌السادات (۱۳۷۷) تحلیلی بر تبعات توسعه صنعت جهانگردی «نشریه مطالعات مدیریت» شماره ۲ انتشارات دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه علامه طباطبایی - تهران

زاهدی، شمس‌السادات (۱۳۷۷). تحلیلی بر تبعات توسعه صنعت جهانگردی «نشریه مطالعات مدیریت» شماره ۲ انتشارات دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه علامه طباطبایی - تهران

زاهدی، شمس‌السادات (۱۳۸۵). مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار (با تاکید بر محیط زیست). تهران: دانشگاه علامه طباطبایی

کاظمی، مهدی (بی تا). مدیریت گردشگری. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)

کلانتر ضرابی (سهیل کاشانی)، عبدالرحیم (۱۳۷۸). تاریخ کاشان، تهران، انتشارات امیرکبیر

گی، چاک وای (۱۳۷۷). جهانگردی در چشم‌اندازی جامع، ترجمه پارسائیان و اعرابی، تهران، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی

گی، چاک وای (۱۳۷۷). جهانگردی در چشم‌اندازی جامع، ترجمه پارسائیان و اعرابی، تهران، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی

نویدی کاشانی، رضا (۱۳۷۹). قهرود نگینی در میان کوه و رود، انتشارات ندای فرهنگ

Burkare, A- and S.Medlik. (1981), Tourism, past, present and future 2ed London heineman.

Burns, P.M (1999), An Introduction to tourism and anthropology London: Rout ledge.

Edgel David L.(1990) international tourism policy publisher var Nostrand Rein have

Fennell, David (2000) "Ecotourism, an introduction rout ledge London and New York.

Gunn, G.A (2002) - tourism planning concepts, Basics, cases New York and London Rout ledge.

Jafari, jafar (2000) "Encyclopedia of tourism, Routledge London

Jenkins, J.M (1995) tourism and public policy rout ledge, New York.USA.

Lumsdon L. (1997), tourism Marketing, Thomson Business press

Ryan, Chris (1995) recreational tourism social science perspective Rout ledge, New York, USA.

Weaver, David. B (1998) "Ecotourism in the less-developed world CAB intentional U.K

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی